
Atterdag

Et skuespil af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Atterdag	4
Metadata om værket	4
Titel	5
1. Akt: I	5

Atterdag

Kilde Munk, Kaj. 1949. "Atterdag", i Mindeudgave: Egelykke og andre Skuespil, 189-211, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Indledning

Med 2. Verdenskrig buldrende nær Danmarks grænser genoptog Munk sit ungdomsarbejde om den danske konge, Christoffer d. 2. (1276-1332), der måtte se landet blive styret af de holstenske grever Gerhard 3. og Johan Adolf af Plön. *Atterdag* er en omarbejdet og stærkt afkortet version af skuespillet *Kristoffer* (1918), men skuespillet kan samtidig anskues som et forstudium til *Niels Ebbesen*, et værk Munk begyndte at skrive i juni 1940.

Handlingen foregår hen over en enkelt aften i en krostue i Saksøbing på Lolland og er centreret om grevernes forsøg på at få Kristoffer til at underskrive et tronfølgefrasisigelsespapir.

Atterdag er en enakter, en særlig gruppe af Munk-skuespil ofte af en høj kvalitet som fx *De Herrer Dommere* (1942) eller *Før Cannæ* (1943), der ligeledes begge er koncentreret om én aften, ét sted med den dialogiske konfrontation som afgørende handlingsgang.

Skuespillet kan endvidere sammenlignes med en anden historisk enakter, hvor det danske konge-motiv spiller en stor rolle, *Kongen* (1943), der handler om Valdemar 1. den Store og erobringen af Rügen i 1169.

Atterdag

1. Akt: I

SAXKØBING

Omkring Aar 1332 eller en og anden anden Tid. Ved et veldækket Bord sidder Greverne Gerhard og Johan¹.

(1) Gerhard: Gesvats.

2

(2) Johan: Jo, men du vil dog indrømme...

(3) Gerhard: Gesvats, sagde jeg.

(4) Johan: Jeg hørte det. Alligevel har dog visst ogsaa jeg Lov til at have en Mening.

(5) Gerhard: Ja. Næmlich min.

(6) Johan: Naa saa. (*Forvarer det Papir, han har i Haanden, ind ved Brystet og giver sig igen til at spise. Taushed.*) Det er virkelig slet ikke at kimse³ ad, det Øl, de disker op med her i Danmark. Man mærker, der er ikke længere fra Lübeck, end Humleranker kan naa.

(7) Gerhard: Det harmer mig, du altid kommer fedtende med disse Papirer. Hvad skal vi med det Skribleskrableri? Jeg gaar ind paa at give dig 500 fede jydsk Stude for Pantebrevet paa Estland. Selvfølgelig har du snydt mig. Det Pantebrev er ikke Skidt fra en Spædekalkv værd. Men nu er jeg engang gaaet ind paa det. Hvad skal vi saa med Papir?

(8) Johan: Herregud, Gerhard, du vil da indrømme mig...

(9) Gerhard: Herregud mig her og Herregud mig der! Et Ord er et Ord, og Gerhard er Gerhard.

(10) Johan: Du vil dog indrømme mig, at dukker der siden Misforstaaelser og Uenighed op...

(11) Gerhard: Saa har vi Sværdet. Det skiller Trætten grundigere, hurtigere, retfærdigere end Pennen.

¹*Greverne Gerhard og Johan*: Grev Gerhard 3. af Holsten (1292-1340) og fættereren Grev Johan af Plön. Da kong Christoffer 2. (1276-1332) i 1326 brød sin håndfæstning og begyndte at udskrive store skatter, søgte danske stormænd hjælp hos grev Gerhard til at fordrive ham. Dette skete i 1326, og Grev Gerhard blev rigsforsøger og efterhånden Danmarks største pantherre. Gerhard fik i 1329 Fyn i pant og i 1332 også Jylland efter at have besejret Christoffer, der ellers fik støtte af Johan. Under et jysk oprør blev Gerhard dræbt i Randers af Niels Ebbesen i 1340. [DSD]

²*Gesvats*: En fordanskning af det tyske "Geschwätz", der betyder sludder, vrøvl, snak eller pjat. [ODS]

³*kimse*: Ældre nydansk ord, der betegner det at gøre et kast med hovedet, slå med nakken, men som her bruges overført som udtryk for det at lade hånt om, ringeagte eller vrage. Med andre ord er den danske øl god. [ODS]

- (12) Johan: Naa-e! Retfærdigere?!
- (13) Gerhard: Hvad der er skrevet op, har man altid hos sig; det kan endevendes, omfortolkes, bortforklares i een Uendelighed. Der staar i Skriften, det er frygteligt at falde i den levende Guds Hænder. Men det er værre at falde i Sagførernes.
- (14) Johan: Jeg holder paa Pennen.
- (15) Gerhard: Ja, du holder paa Pennen. Og ved du hvorfor? Fordi du ikke har Blod i Kroppen, men Blæk.
- (16) Johan: Naa-e, noget Blod har jeg nu i mig.
- (17) Gerhard: Ikke i Kroppen. Den Smule, der var der, er forlængst rendt ud i Haaret og Skægget, som enhver kan se.
- (18) Johan: Hør, hvad er der i Vejen? Jeg synes ikke, den rigtig faar Lov at udfolde sig, din sædvanlige facile⁴ Charme.
- (19) Gerhard: Han kunde have været her for længe siden. Jeg er i ikke vant til at skulle vente. Aldrig har jeg opholdt mig i saa gudsforgaaen⁵ kedsommelig en Stad som denne her — hvad hedder den?
- (20) Johan: Saxkøbing.
- (21) Gerhard: Paa denne her drævende gudsforgiftede Ø — hvad hedder den?
- (22) Johan: Jeg vil gøre dig opmærksom paa, at Lolland har den givtigste Jord i hele det stortyske Rige.
- (23) Gerhard: Jeg har bemærket det. Den er saa fed, at den gaber af Kedsommelighed. Hvergang Hesten trak Hoven op af den, sagde den Høvsch⁶, høvsch. Det er det snorksøvnicste, jeg har hørt. Høvsch. Jeg vil ikke eje den Ø. Jeg skifter den ud med Sjælland. Jylland, Fyn og Sjælland til mig. Resten kan du beholde.
- (24) Johan: Det forekommer mig, at det var dig, der før saa afgjort hævdede Gyldigheden af det mundligt aftalte Ord.
- (25) Gerhard: Du savler, Johan. Tør dig i Mundvigene.
- (26) Johan: Det er de gode lollandske Aal. De krummer sig paa Tungen som en Pige i Sengehalmen. Smag paa dem.
- (27) Gerhard: Jeg er færdig. — Lad mig se den Kontrakt engang til.
- (28) Johan: Saa gerne! Saa gerne! Krads dog dit Navn paa den, Fætter Gerhard. Lad os faa de Bagateller til Side, før vi taler med Kongen. Bilagene skal være i Orden, før vi gør Regnskabet op.
- (29) Gerhard: Hvilken Rigsakt for et Par Stude! Sat op, som om det drejer sig om Overdragelsen af selve det hellige romerske Rige. Comes — Holsatiae — gerentibus —

---

⁴*facile*: Fra fransk ”facile”, let. Bruges i personbetegnelser i betydningen: en rimelig, føjelig, omgængelig eller elskværdig person. Nu almindeligt med bifestillingen, at føjeligheden viser sig mere i ord end gerning. [ODS]

⁵*gudsforgaaen*: Gammeldansk ord (”Gud forgangen”), der betyder ”som har forladt, sagt sig løs fra Gud”, altså gudsforgladt. [ODS]

⁶*Høvsch*: Sandsynligvis blot et lydefterlignende ord, men der forligger måske et ordspil i forhold til ”hov”. [ODS]

Esthoniae⁷ — der er ikke noget Sprog, man kan snyde paa, som Latinen. Underligt, at Guds Kirkes Sprog er ogsaa hans Fjendes — ved Kristi splintrede Kors, hvad er det her?

(30) Johan: Hvad nu? Hvad nu? (*Spiser ubekymret videre.*)

(31) Gerhard: Pladsen foran Studene er tom. Antallet er ikke fastsat. Det kunde *du* fylde ud, naar jeg havde skrevet under. Du kunde skrive 1000, 10000 — Millioner Tusinder.

(32) Johan: Kæreste Gerhard, det hele beror paa...

(33) Gerhard: Det hele beror paa, at du er en Kæltring, ja. Hvorfor har jeg overhovedet ladet mig narre med paa denne formaalsløse Tur? Hvad har *vi* at drøfte med Kongen? Papir igen, mere Papir! Vi har Soldaterne. Er det ikke nok?

(34) Johan: Hvad nu vort lille Mellemværende angaar...

(35) Gerhard: Tak, Fætter Hans, jeg skal ikke have mere med dine Kontrakter at bestille. Jeg beholder mine Stude og du dit Estland, og Fanden i Kaminen kan æde Kontrakten. (*Kaster den paa Gulvet hen mod Kaminen.*) Mester, hvad hed han nu, Sivart! Mester Sivart!

(36) Mester Sivart: (*ind*) Den naadige Hr. Greve kaldte?

(37) Gerhard: Har jeg ikke brølt ham det helt ned i hans Slaskevom, at her er ingen Grever til Stede, at han overhovedet ikke aner, hvem vi er. Hva'? hvad? (*Klemmer ham om Halsen og ryster ham.*)

(38) Mester Sivart: Rork! Rork! Jeg beder saa meget — jeg beder saa mangfoldigst allerunderdanigst om Forladelse — jeg skal ikke — rork.

(39) Gerhard: (*slipper ham*) Maaske han saa fik lært at huske sig om. — Hvad Besked har han til os?

(40) Mester Sivart: Budet er ikke returneret tilbages endnu, naadige strenge Hr. Grev — Hr. Hr. Herre, det er ikke returneret tilbages, men saa fort⁸ det er her...

(41) Gerhard: Han har vel ikke engang husket at jage det af Sted. Hvad? hvor har jeg Pisken henne? Jeg kender jer Danskere — glemsomme, træge, søvnige, vant til, at ingenting gør noget, det gaar nok altsammen af sig selv. Men jeg skal vække jer, skal jeg, jeg skal sætte Fart i jer. Rundt om Bordet med ham, trav saa, hurtigere, hurtigere, een Tak endnu, Galop!

(42) Johan: Du sprænger Svinet. Han er fed og til Aars.

(43) Gerhard: Des mer maa han anstrenge sig for at lære den nye Leveform, skal han naa det, inden han dør. Holdt saa! paa Knæ med ham! saa *kravler* han ud ad Døren. Budet føres ind, strax han kommer. Helst før. Hos mig gaar alt saa hurtigt, at det, der skal ske, er sket, før det sker.

⁷*Comes — Holsatiae — gerentibus — Esthoniae*: "Comes Holsatiae" betyder "Greve af Holsten", "gerentibus Esthoniae" betyder "administrator af Estland".

⁸*fort*: Her "hurtigt" eller "raskt". [ODS]

- (44) Johan: Den Omgang maa du have skyllet Gane paa. Her er Vin.
- (45) Gerhard: Guds friske Vand er godt nok til mig. — Du tror naturligvis, det morer mig, Gris, som du er. Jeg væmmes ved Bødleriet. Men dette Folk skal lære at lystre; saa er der kun een Vej. Den, der har vist Haardhed mod sig selv, har Pligt til ogsaa at vise den mod andre. Far tvang mig til at læse til Præst. Jeg havde ikke Evne for Latinen. Men jeg gjorde mig en Svøbe med Pigge i og huggede svære hellige Ord gennem mit blodige Bryst ind i mit Hjerte.
- (46) Johan: Jeg synes at mindes fjernt fra min Barndom, at disse hellige Ord var Ord som Mildhed, Sagtmodighed...
- (47) Gerhard: Gesvats. Humanitetens Forløjethed stammer fra Slangen. I denne Syndens Verden er Guds Vilje Brutalitet. Var Gud Herren ikke brutal mod sin egen Søn?
- (48) Johan: Far med Lempe, saa farer du længst. Jeg vil ærligt sige dig, jeg er slet ikke glad for din Hjælp, naar du er i Zebaot-Humøret⁹. Bliver Christoffer stædig, kan du gnistre og tordne, saa groft du vil.
- (49) Gerhard: Jeg kan knække ham, hvad Sekund jeg lyster.
- (50) Johan: Jamen til hvad Formaal knække? Hellere vikle ham om en Lillefinger. Det kan jeg med *min* Metode. Giv mig Lov til at vise dig det.
- (51) Mester Sivart: (*ind*) De strenge, naadige Herrer maa saa inderligt undskylde, at jeg forstyrrer...
- (52) Gerhard: Er det Budet?
- (53) Sivart: Nej, det er — *Kongen*.
- (54) Johan: Vel! Vi er rede. — Giver du mig ½ Time, Gerhard?
- (55) Gerhard: Naar du endelig vil det, ½ Time giver jeg til *din* Metode. Saa møder jeg op og gør Sagen færdig paa 2 Minutter med min. (*Ud.*) (*Johan sætter sig til atter uforstyrret at spise.*)
- (56) Kong Christoffer: (*ind*) Han siger, der er nogen, der ønsker Foretræde hos mig? — Men er det — er det — jamen er det Johan?
- (57) Johan: Mig selv — i egen ringe Person. Jeg var lige et Smut paa Gennemrejse — og saa mente jeg da, jeg ikke vilde tage min kære Halvbror forbi. Hvordan har du det egentlig? Jeg har været lidt ængstelig for dig. Men hvor ser du frisk ud! Det er rigtignok en Glæde. I lever nok godt her paa Lolland, hva'. I nyder Livet og drikker af Dunken. Hehehe.
- (58) Christoffer: Ja, Tak, jeg har det i bedste Velgaaende. Og Besøg af lille Valdemar¹⁰ har jeg for Tiden. Hør, Valdemar — han blev derude paa Gaden — Valdemar, Valdemar, højsa, Valdemar, kom herind — han bliver sandelig ogsaa overrasket ved, at se sin Farbror, det er da visst, han gør.

⁹Zebaot-Humøret: Navnet "Zebaot" (hebraisk for "hærskarer") nævnes i tidligere udgaver af Bibelen (NT: Rom 9,29), men i 1992 laves "den Herre Zebaot" om til "Hærskarers Herre". "Zebaot-Humøret" betyder "stor vrede". [DSD]

¹⁰Valdemar: Valdemar 4. Atterdag (ca. 1320/1324-1375), konge af Danmark fra 1340. Valdemar var den yngste søn af Christoffer 2. og blev den konge, der genrejste og samlede Danmark efter faderens pantsættelse. [DSD]

- (59) Johan: Jeg troede, han var i Bayern.
- (60) Christoffer: Han er hjemme paa en lille Efteraarsferie. Det er da visst, han er. Kom herind, min Dreng, her er store Fremmede. Kan du tænke dig hvem? Nu holder jeg dig for Øjnene. Gæt saa.
- (61) Valdemar: Naar Kongen taler om store Fremmede, maa det være Kejseren eller Paven. Naa-e, er det bare dig, Farbror Hans. Goddag. Hvorfor er du ikke kommen ud til os? (*Christoffer forsøger at nette sig lidt i Baggrunden.*)
- (62) Johan: Mit Besøg er saa kort. Og jeg var heller ikke sikker paa, at din Far var hjemme. Derfor tillod jeg mig at nøjes med at sende Bud. Jeg vilde ogsaa nødig gøre Ulejlighed.
- (63) Christoffer: Ulejlighed, hvor kunde du tro? Men er du ene? Budet sagde, at der var nogle Herrer hos Mester Sivart, der havde Nyheder til mig, hvis jeg tilfældigvis kom ad Saxkøbing til?
- (64) Johan: Det er s'mænd skralt med Nyhederne. Men undskyld mig, jeg var ved at spise. Vil I have en Bid med?
- (65) Christoffer: Nej Tak, nej, vi spiste lige inden, vi begav os af Sted.
- (66) Johan: Som I vil. Jeg er lige strax færdig. Hvordan har I det ellers paa Engestofte¹¹?
- (67) Valdemar: Ih, det er en storartet Gaard — i Tørvejr.
- (68) Johan: Regner det ned?
- (69) Christoffer: Nej, det er bare — Sagen er, vi er ved at faa tækket. Vi er kommen lidt sent paa det. Rørene fra Rødby Fjord var ikke helt stabile i Aar, saa vi maatte have fra — andetsteds fra — det er altsaa derfor, forstaas.
- (70) Johan: Ak, saa I takker, Valdemar?
- (71) Christoffer: Ja, vi takker.
- (72) Valdemar: Ja, vi takker. Vi er bare ikke helt færdig endnu — henne over Soveværelset. Men det er jo altsaa bare en Overgang.
- (73) Johan: Jeg har paa Fornemmelsen, at Drengen godt kunde faa et Kyllingebryst ned.
- (74) Valdemar: Nej — Tak, vi spiste, ligesom vi gik hjemmefra.
- (75) Johan: Jeg tror ikke, Øjnene spiste i hvert Fald. — Mester Sivart! (*Gør Tegn.*)
- (76) Christoffer: Ja, naturligvis — et Kyllingebryst har man altid Plads til. Saa naar du endelig nøder os, saa tager vi et Kyllingelaar sammen med dig, begge to, det er da visst.
- (77) Johan: Ja, værsaagod.
- (78) Valdemar: Jeg synes, der har været en til ved Bordet?

---

¹¹*Engestofte*: Engestofte er en sogneby og hovedgård på Lolland, beliggende øst for Maribo. [DSD]

- (79) Johan: De lollandske Marker ser ud til at have baaret godt i Aar.
- (80) Christoffer: Der er ikke at klage over. Det er der ikke.
- (81) Johan: De fleste Steder er Høsten jo inde. Men langs Skovbrynene stod Hobene¹² endnu. Og de stod tæt.
- (82) Christoffer: De staar tæt, det er da vist, de gør, over hele Øen staar de tæt. Det er da visst.
- (83) Johan: Ja, du kommer vel over hele dit lille Rige hernede?
- (84) Christoffer: Jeg rider en Del. Jeg har jo Tid til det. Tag bare for dig, min Dreng. Her er nok, ser det ud til.
- (85) Johan: Ja, forsyn dig, Valdemar.
- (86) Valdemar: Ja Tak.
- (87) Johan: Jeg har egentlig været lidt ængstelig for, at du ikke befandt dig vel dernede i — ja, for det er jo da lidt af en Afkrog.
- (88) Christoffer: Det er en god Gaard; der er godt nok til mig.
- (89) Johan: Gerhard og jeg har talt om, at hvis du brød dig om det, kunde vi gerne overlade dig — Nykøbing Slot¹³.
- (90) Christoffer: Overlade mig! Slottet er mit.
- (91) Johan: Ja, ja, ja, men Brugen af det er vor. Det er pantsat til os. Men har du Lyst til at benytte det...
- (92) Christoffer: Er det — er det dit Ærinde til mig?
- (93) Johan: Ikke egentlig. Jo, praktisk talt. Vi mener jo, naar dine Børn kommer hjem — ikke sandt?
- (94) Valdemar: Vi kan godt klare os med Gaarden. Jeg skal nok tage mig sammen, Far, og holde op med det Pjat med at være bange for Rotterne.
- (95) Johan: Regnvand og Rotter, hm! hm!
- (96) Christoffer: Det er ikke Rotter. Det er de store Markmus, nu Kornet bliver kørt ind. Drengen kender ikke Forskel. Der har aldrig været Rotter hos mig.
- (97) Johan: Jeg vilde gerne vide dig i Nykøbing, Christoffer. Du er jo da min Bror. Vi kommer aldrig udenom, at vi to har ligget i samme Kvindes Skød. Hør, du skal smage paa Mosten her. Jeg haaber ikke, jeg fornærmer dig, naar jeg siger, at den er saa god, som om den var lybsk.
- (98) Valdemar: Maa jeg smage?
- (99) Christoffer: Nej, stop. Den er for stærk til dig, min Dreng. Ak, ja, det er en Drik. Jeg har ikke smagt den bedre siden hin Aprildag i forrige Aarhundrede, da jeg gæstede

---

¹²Hobene: "Hob" - det samme som dyng, bunke. I denne sammenhæng: et vist antal sammenstillede neg på marken. [ODS]

¹³Nykøbing Slot: Kongeligt slot ved Nykøbing Falster. Det menes at være anlagt i slutningen af 1100-tallet som værn mod venderne. Fra slutningen af 1200-tallet opholdt kongerne sig ofte på slottet, og i perioden 1525-1714 tjente det bl.a. som enkesæde for en række dronninger. I 1767 blev slottet solgt til nedbrydning. Ved Slotsgade i Nykøbing Falster findes den eneste synlige rest af det store anlæg, en murstump af det middelalderlige fangetårn "Fars Hat". [DSD]

Ærkebispens. Pas paa, sagde Jens Grand¹⁴, at min Vin ikke slaar Jer over Ende. I staar ikke selv for fast, svarede jeg og drev ham et Slag ind i Ansigtet med Kejten, saadan.

—

(100) Johan: Hov, hov.

(101) Christoffer: Klask, der laa han, og alle hans Klerke skreg. Op paa en Krikke med ham, raabte jeg; Benene bandt vi sammen under Øgets Bug. Af sted gik det, saa Tarmene faldt ham helt ned paa Laarene. Hehehe. Han regnede mig kun for en opløben¹⁵ Knægt; og stort mere var jeg vel heller ikke; men om han saa aldrig saa meget var Ærkebiskop, kunde jeg ligegodt gøre en Jens Grand til en Jens Brok, hehehe.

(102) Johan: Ja, du har sandelig haft et daadrigt Liv. Og det fornøjer mig at høre dig le. Der er Humør i dig endnu.

(103) Christoffer: Hvorfor skulde der ikke være Humør? Jeg lever jo herude som — hehe — som en Greve. Jeg tager ud og snakker med Bønderne ved deres Arbejde, det morer mig, jævn og ligefrem har jeg altid været; det ved du; det klæder en Konge godt. Jeg stikker de gamle Mænd paa Næven, og Pigerne kildrer jeg under Hagen — titit. Og hvor jeg viser mig, der hedder det: Det er Kongging, det er Kongging — Lollikerne har saadan en kunstig Maade at sige Kongen paa, Kongging, jeg kan ikke gøre det rigtigt.

(104) Valdemar: Kong-in.

(105) Christoffer: Du kan allerede. Er det ikke storartet! Den Satans Dreng! Konging. Det falder helt fransk. Er det ikke pudsigt — de tunge Lolliker, de vævre Frankmænd, de mødes i Sproget — *les extrêmes se touchent*¹⁶. Der er for mig noget skønt og gribende, ja, og forjættende i den Tanke, at Frankmænd og Lolliker er udgaaet fra samme Haand. Vi sidder for Resten hyggeligt her, hvad Johan? Jeg skal ikke nægte, sommetider trænger jeg lidt til en at snakke med, en saadan lidt af min egen Stand. — Hvad vil vor tro Mester Sivart?

(106) Sivart: Der er en Mand, der absolut vil tale med Deres Naade.

(107) Christoffer: Med mig! Det var mærkværdigt.

(108) Johan: Hvem kan det være? Lad ham vente.

(109) Christoffer: Før ham ind! Jeg lader ikke mine Undersaatter vente. Hvem kan det være. Der kommer Folk daglig og vil snakke med mig, i Snesevis, i Hundredvis, sommetider i Tu — i flere Hundreder. — Hvad ønsker I, min gode Mand?

(110) Manden: (*ind*) Jeg vil gerne tale et Ord i Enrum med Kongen.

(111) Johan: Hvem er I?

¹⁴ *Jens Grand*: Jens Grand (1327) var domprovst i Roskilde (fra 1283), ærkebiskop i Lund (1289-1302) og i Bremen (1310-1318). Grand menes at have haft forbindelse til den gruppe stormænd, der i 1287 myrdede Erik 5. Klipping ved Finderup Lade. Klipping var Christoffer 2. og Erik 6. Menveds fader, hvorfor Christoffer i 1294 fangede og indsatte Grand i Søborg Slots tårn, hvorfra han dog flygtede til Rom. [DSD]

¹⁵ *opløben*: Betegner en person, som er vokset stærkt og raskt i højden (lang og tynd). [ODS]

¹⁶ *les extrêmes se touchent*: Fransk for ”modsatningerne mødes”.

- (112) Christoffer: Denne Mand har et Ærinde til sin Konge. Maa jeg bede dig lade os ene saalænge. Du, lille Valdemar, vil følge din Farbror ud og bie¹⁷ derude, til jeg kalder.
- (113) Johan: (*smiler*) Jaja, men ikke for længe, Christoffer. Min Skude venter. Og vi har kun Maane til Midnat. (*Ud med Valdemar.*)
- (114) Manden: (*bøjer sig fortrolig frem*) Herre Konge, jeg er Ridder Niels Ebbesen til Nørreris i Jylland¹⁸.
- (115) Christoffer: Jeg er bevæbnet — nej, men jeg har min Vagt med mig, den staar tæt her uden for Døren — uden for Bagdøren altsaa.
- (116) Manden: I har ingen troere Mand i Riget end mig.
- (117) Christoffer: Ikke det? Skal jeg til at søge Troskaben mellem Jyllands Højforrædere?
- (118) Niels: Der er ikke Tid til nogen Snak. Kong Christoffer, hovedkulds og ene er jeg rejst til Jer. Et Rygte naaede mig, og jeg saa nu for nys, at det har talt sandt.

Valdemar sniger sig ind og begynder igen at spise.

- (119) Christoffer: Saa er I den første, der har været ude for et Rygte, som talte sandt.
- (120) Niels: Greverne er blevet ens om, at I for Tid og Evighed skal fraskrive Jer og hele Jer Slægt Retten til Danmarks Krone. Det er Hr. Hanses¹⁹ Ærinde til Lolland i Dag.
- (121) Christoffer: Er I fra Forstanden? Det vilde de aldrig vove at byde mig. Ved I egentlig, Ridder Niels, hvor plumpt²⁰ I fornærmer mig? Hvor kan det falde Jer ind at tro — hvor fordrister I Jer til at stedes for mig med saa fræk og taabelig Snak?
- (122) Niels: Hvis noget saadant sker, er det ude med Danmark. Det er at tage vor Ret fra os, og uden Retten kan vi Danske ikke kæmpe. Gerne bød jeg Jer min Arm og mine Mænd, men det kan ikke betale sig nu. Der er en Tid til at handle og en Tid til at bie.

¹⁷*bie*: Ældre ord eller dialektalt for ”at vente”. [ODS]

¹⁸*Ridder Niels Ebbesen til Nørreris i Jylland*: Megen faktuel viden om Niels Ebbesen kan ikke opdrives, og den viden, som kan findes, stammer fra et enkelt værk: *Jydske Krønike* (ca. 1342-1350). Heraf fremgår, at en jysk væbner med navnet Niels Ebbesen 1340 ved aftenstide sneg sig ind til Randers med 47 mænd og slog Gerhard 3. af Holsten (1292-1340) ihjel i sit kammer. Niels Ebbesen slap fra snigmordet ved at flygte over Randers Bro, men allerede senere samme år omkom Niels Ebbesen i et større slag mod en holstensk hær ved Skanderborg. Episoden i Randers er siden via folkevisetraditionen i 1500-tallet blevet gjort til heltegerning, og den jyske væbner selv er blevet en myteomspunden dansk nationalhelt, som mange andre forfattere op gennem tiden har brugt som litterært materiale fx. Christian Levin Sander, N. F. S. Grundtvig, M. H. Rosenørn og Kaj Munk (”Niels Ebbesen”, 1942). Gården Nørreris er den samme som ”Nørring Riis”, der skal have ligget i Foldby Sogn i Sabro Herred nordvest for Århus, men der er en vis usikkerhed om præcist hvor. I Foldby sogn ligger ”Nørreris Voldsted” i det nordlige skovbryn af Nørreris skov. Stedet er ifølge overleveringen resterne af Niels Ebbesens gård og blev udgravet i 1870, hvor man fandt en kampestensgrundmur bygget med mørtel, som muligvis er resterne af et tårn, bygget tidligt i middelalderen. I sognet har der desuden tidligere ligget en hovedgård, Norringgård, men den blev nedbrudt i 1762. [NOM & DSD & DF]

¹⁹*Hr. Hanses*: ”Hans” er en forkortet version af ”Johan”.

²⁰*plumpt*: Fra middelnedertysk ”plump”. Bruges her i betydningen klodset, ubehændigt, ufin, voldsomt, bondsk, ubehøvlet eller brutalt. [ODS]

Men i Skynding²¹ har jeg sat et bitte Brev op, kun et Par Linier nedridset i Hast: Vi Christoffer, de Danskes Konge —

(123) Christoffer: Lad mig læse selv. Vi Christoffer, de Danskes Konge, lover herved aldrig at give Afkald paa Danmarks Trone, hverken for Os selv eller vore Børn. Alle andre Bestemmelser, Vi siden kunde komme til at indgaa paa, vil være for ugyldige at regne. — Jasaa! Ja-saa!

(124) Niels: Herre, nu beder jeg Jer blot...

(125) Christoffer: Jasaa! Christoffer, de Danskes Konge — ikke engang af Guds Naade de Danskes Konge — ikke et Ord om Slaverne, jeg dog ogsaa er Konge for. Det er ædel Jydsk Simpeltid dette her: de Danskes Konge. Men min Bror Erik²², hvad kaldte I ham paa de Dokumenter, *han* fik forelagt? der stod ikke et heraldigt opkradset: de Danskes Konge. Nej: Dominus Ericus Dei Gratia Rex Danorum Sclavorumque Illustrissimus²³. Jeg gad vide, hvem der siger illustrissimus til mig! Men Erik, den Ødeland, den forfængelige Nar, der ødte de Danskes Penge paa Pomp og Gildeskrald for Tyskerne, han var naturligtvis illustrissimissimus.

(126) Niels: Herre Konge, jeg er ikke kommen for at smæde vor højsalige Konge, jer afdøde Bror.

(127) Christoffer: Nej, men du er kommen for at smæde mig. „Herre Konge” — nu fik han Tungen smurt. Jeg kender jer jydsk Rigsforrædere; min Titel for jer er Christoffer Stodderkonge. Nu, da det kniber, vil I beholde Stodderkongen og hans Stodderæt til Navnekonger over jer, saa I selv frit kan slaa jeres smaatyraniske Volter²⁴. Men I kan tro nej. Jeg lader mig ikke tvinge af jer. Der har I jeres Papir. Jeres Foretræde for Kongen er endt.

(128) Niels: Nej, Kong Christoffer, saadan slipper I mig ikke. I maa forstaa...

(129) Christoffer: Slipper jeg jer ikke? Lyder I ikke Kongens Befaling? Jeres Foretræde er til Ende, siger jeg. Vil I ikke gaa, saa vil jeg (*Ud.*)

(130) Niels: Ja, ja. (*Fatter om Sværdet.*)

(131) Valdemar: (*ved Bordet*) I sukker, Ridder Niels.

(132) Niels: (*standser*)

(133) Valdemar: Det *behøver* I ikke. Saa langt faar Greverne aldrig heppet Far ud.

(134) Niels: Greverne er stærke.

(135) Valdemar: Aldrig.

(136) Niels: Hvorfor tror du ikke det?

²¹*Skynding*: Betyder at noget udføres eller foregår i hast, i en fart, under travlhed. [ODS]

²²*Erik*: Erik 6. Menved (1274-1319), konge af Danmark fra 1286. Erik kom efter fængslingen af ærkebiskop Jens Grand pga. dennes forbindelse til faderens (Erik 5. Klipping) mordere ud i en strid med den katolske kirke, hvor Pave Bonifacius 8. gjorde indsigelse mod Danmark og påbød tilbagebetaling af konfiskeret kirkegods. [DSD]

²³*Dominus Ericus Dei Gratia Rex Danorum Sclavorumque Illustrissimus*: Latin for ”Den højstberømte Herre Erik, Danskernes og Slavernes Konge af Guds Nåde”. [DSD]

²⁴*Volter*: ”At slå sine volter” betyder at opføre sig, som man finder for godt, at lave gale streger. [ODS]

- (137) Valdemar: Greverne er jo da kun Grever. Kongen er Far.
- (138) Niels: Alligevel — ja, jeg vil jo nødtigt sige noget om Kongen til dig, Kongens Søn ...
- (139) Valdemar: Du mener, Far har ingenting og skal have sagt.
- (140) Niels: Tiderne har ført det med sig, at Kongens Magt er i Skred.
- (141) Valdemar: Og ved du hvorfor? Fordi I, Rigets Mænd, aldrig har været til at dage paa²⁵. Den ene vilde det ene og den anden det andet, og Far har aldrig vidst, hvor han havde jer.
- (142) Niels: Maaske vi heller aldrig har vidst, hvor vi havde din Far.
- (143) Valdemar: Far var jeres Konge. Ham havde I bare at staa bagved.
- (144) Niels: Ogsaa hvis han vilde noget forkert?
- (145) Valdemar: Hvis han mærkede, I stod bag ham, er det ikke sikkert, han vilde noget forkert. Naa, men det skal vi nu ikke skændes om.
- (146) Niels: (*smiler*)
- (147) Valdemar: Men den Traktat skal I ikke frygte, Far giver sit Minde til.
- (148) Niels: Har du ikke en bedre Garanti end den første?
- (149) Valdemar: Jeg har den, at jeg er her. Jeg kan nok tage det op med Farbror Johan.
- (150) Niels: Mon?
- (151) Valdemar: Jeg skal slaas for, at det ikke sker, med Hjerne, Mund og Hænder. Tror I mig saa?
- (152) Niels: Kan jeg lægge Danmarks Skæbne i en 10 Aars Drengs Hænder?
- (153) Valdemar: Jeg er 11. Om bare 3 Aar er jeg voxen.
- (154) Niels: Danmarks Skæbne — ved du, hvad det betyder, Dreng? Saa rejs dig og staa ret og hør:

Danmark er et Land uden Bjerge og Afgrunde, uden Jordskælv og Orkaner. Blæsten pludrer Aaret rundt, og Solen skinner, ja, om Sommeren skinner den selv om Natten. Vi er et jævnt og venligt Folk, vort Vaabenmærke er Hjertet. Fede Ord smiler vi ad, vilde Handlinger er os imod. Gør nogen sig store ved Vold og Uret, dem kalder vi for smaa. Vi regner andre for lige saa meget som os selv. Vi vil Driftighed og Fred og har aabent Sind imod alle. For Himlen og Havet er vore Grander²⁶; men træder nogen os under Fødder, skal de kende, at Himlen kan lyne og Havet slaa. Saadan er Danmark. Derfor skal det leve. Ikke blot for sin egen, men for Verdens Skyld. Derfor vil vi hellere dø, end at Danmark dø.

Forstaar du mig, Dreng?

²⁵til at dage paa: "At dage" betyder, at det bliver dag, at det lysner, men det bruges her i en særegen overført betydning i retning af "til at blive klog på". [ODS]

²⁶Grander: Fra fransk "grand", stor. Betyder her "stormand". Himlen og Havet er således - i følge Niels Ebbesen - Danmarks stormænd. [ODS]

- (155) Valdemar: Naa ja, forstaar og forstaar!
- (156) Niels: Hvad?
- (157) Valdemar: Jeg synes jo bare, sikke Tider vi lever i! Et værre Roderi over hele Linien. Hu, der er Masser at lave. Først skal vi have Holstenerne til Tyskland, saa skal vi have Danskerne gjort til Danskere. Der skal Ro i Landet. Og der skal skaffes Penge. Alt det klarer Christoffer aldrig. Men naar *han* har slidt sig op, se, saa er det jo mig. Danmark skal leve, fordi jeg skal være Konge over det. Forstaar du mig, Mand?
- (158) Niels: Paa eengang kan jeg ikke lide dig, Junker Valdemar. Og alligevel — — det kryber mig koldt ned ad Ryggen, for Sejren vil gro der, hvor du gaar frem. Ja, jeg lægger denne Sag i dine Hænder.
- (159) Valdemar: Godt.
- (160) Niels: Og bliver du Konge engang, vil jeg gaa forrest i dit Følge.
- (161) Valdemar: Godt.
- (162) Niels: Ikke for din, men for Danmarks Skyld. (*Ud.*)
- (163) Valdemar: Godt. — Se se, Farbror Rævepels, hvad gør vi nu? (*Pikker sig paa Panden.*) Sikke Tider vi lever i! Hvad gør vi nu? (*Mester Sivart ind med et Par Svende og tager Mad ud.*)
- (164) Johan: (*er samtidig traadt ind med Christoffer*) Vinen lader vi blive staaende. Glem ikke Kaminen, Mester. Og et Par Lys skal vi have ind. Det er raakoldt. Lad os fugte Ganen og ilde²⁷ Hjertet, Bror. Hvem var Manden, der snakkede med dig? Noget ubehageligt? Jeg synes, du er blevet taus.
- (165) Christoffer: Slet ikke. Bare ondt i en Tand. Tænderne er blevet tyndslidt. Naar jeg spiser Aal, vil Skindet kile sig ind imellem dem.
- (166) Johan: Ellers er det som sagt storartet, som du holder dig. Ja, egentlig, Christoffer, — smuk kunde man jo ikke kalde dig i dine unge Aar. Men jeg synes, du er et af de sjældne faa Mennesker, der ældes med Ynde. Der er virkelig kommen noget ligefrem kongeligt over dig med Aarene.
- (167) Christoffer: Du skal se, Johan, det vil gaa dig noget ligesaadan. Endnu er du jo ikke blevet gammel nok. Men det er paa Vej. Du skal se, du vil ligefrem tage dig ud i Kisten engang.
- (168) Johan: Saa, saa, saa!
- (169) Christoffer: Hvor har du saa Dokumentet for Djævelen?
- (170) Johan: Dokumentet?
- (171) Christoffer: Har vi ikke snart sagt hinanden Behageligheder nok. Er Tiden ikke inde til det modsatte?

---

²⁷*ilde*: Af "ild". Jf. det oldnordiske "elda" (at optænde). Bruges i denne sammenhæng overført i betydningen at begejstre, opflamme eller opildne. [ODS]

- (172) Johan: Hvad ved du om Dokumenter? Nej, hør, Brorlil, saadan maa du ikke tage paa Vej. Sæt dig nu, sæt dig nu, sæt dig nu! Saa smager vi paa Vinen.
- (173) Christoffer: Nej.
- (174) Johan: Saa smager vi paa Vinen, siger jeg. Naa. Og saa fortæller jeg dig aabent og redeligt, hvordan Sagerne ligger. Forholdet mellem den kullede og mig er, som du ved, ikke godt. Han er en Sjoever, rent ud sagt en — hør, lille Valdemar, du maa hellere gaa dig en Tur i Byen; dette er noget dødsenskedssommeligt noget — slet ikke noget for en rask Dreng som dig.
- (175) Christoffer: Ja, min Dreng, kan du...
- (176) Valdemar: Jeg vil saa gerne blive, Far.
- (177) Johan: Her har du en Groschen²⁸, gaa ud og køb dig en Kandisblomme eller noget andet godt.
- (178) Valdemar: Tak. Mange Tak.
- (179) Johan: Løb saa, min Ven.
- (180) Valdemar: Jeg kan købe for den bagefter. Nu vil jeg helst blive ved Far.
- (181) Johan: Du maa gaa, naar vi siger det. Saa, saa.
- (182) Valdemar: Jeg skal nok være stille. Jeg har et Stykke Sortkul, jeg kan sidde og tegne med.
- (183) Johan: Christoffer, faa din Dreng til at gaa.
- (184) Christoffer: Synes du ikke selv, lille Valdemar —
- (185) Valdemar: Jeg vil *saa* gerne blive, Far.
- (186) Johan: Kan du saa komme ud!
- (187) Valdemar: (*skriger og sparkes med Benene*) Jeg bliver, jeg bliver, jeg bliver, jeg bliver.
- (188) Christoffer: Herregud, saa lad Barnet dog blive. Lad os komme til Sagen.
- (189) Johan: Naar du virkelig vil have dit eget Barn som Vidne til...
- (190) Christoffer: Til hvad?
- (191) Johan: Kære Christoffer! *Den kullede*²⁹ *staar dig efter Livet.*
- (192) Christoffer: Hvad gør han? Jamen — jamen —
- (193) Johan: Du skal ikke frygte, Bror. Ikke saa længe du har mig. Da jeg hørte det, opsøgte jeg ham. Jeg sagde til ham, at vi dog lykkeligt er ude af den Barbariets Tidsalder, da vi løser Problemerne ved blot at slaa hinanden ihjel. Men han var kold og afvisende.

---

²⁸Groschen: Mønt fra middelalderen (1300-tallet og frem), især i Tyskland. [ODS]

²⁹Den kullede: "Den kullede" – er ligesom "Grev Gert" et tilnavn for Gerhard 3. af Holsten (1292-1340). Ordet kommer af det oldnordiske "kollr", som betyder skaldet hoved. [DSD]

- (194) Christoffer: Jamen, hvad har jeg da gjort? Jeg har holdt mig i Ro. Jeg har trykket som en Hare i Sædet med Ørene hen ad Ryggen. Jeg har gjort, hvad jeg kunde, for at ingen skulde huske, jeg var til.
- (195) Johan: Han siger, at din Titel er nok til stadig at sætte Danskerne Oprørsfeber i Blodet. Jeg har forhandlet med ham i *Døgn*, og endelig har jeg faaet ham til at indse, at det er nok hvis vi nøjes med at slaa Titlen ihjel.
- (196) Christoffer: Slaa Titlen ihjel?
- (197) Johan: Ja, kære Christoffer, det lyder maaske lidt rigoristisk³⁰ i dine Øren med at fraskrive sig Tronen. Men ærlig talt, hvis du tænker dig om — det er ingen Bøddeldaad mod dig, ret betænkt er det en Vennetjeneste. Kære, kære Bror, du er ikke ung længere, Livet har været haardt ved dig, du trænger til Fred nu, til Tryghed, til venlige Kaar. Gerhards og mit Venskab er dig viss, du bliver her mellem dine kære Lolliker, vi indretter selve Nykøbing Slot til dig, bekoster Istandsættelse, Tjenerskab, Husførelse, rundeligt og rigeligt, du kan samle dine Børn om dig, og de siger — hehehe — de siger, Slotsfogden har en Datter, en dejlig Pige paa bare 16 Aar, men allerede saadan med — hvad? —
- (198) Christoffer: Hehehe, ja, du snakker, Johan.
- (199) Johan: Hvad? Det er visst længe siden, du har smagt ordentlig Kvindekød.
- (200) Christoffer: Ja, saamænd er det saa. Det er da visst, det er. Jo, det lyder godt altsammen. — Ja — men — men Kongen maa de altsaa ikke mere kalde mig?
- (201) Johan: Selve Titlen beholder du. Det ser vi stort paa. Det tager vi ikke saa strengt.
- (202) Christoffer: Lad mig se Dokumentet!
- (203) Johan: Her har jeg det. Lige parat til Underskrift.
- (204) Christoffer: *Dominus Christophorus Filius Erii Dei Gratia Danorum Sclavorumque Rex Dux Esthoniae*³¹ — det er rigtigt, alt det er jeg, Latin er dog et fyrsteligt Sprog — ja, ja, Johan, jeg vil ikke ganske afvise det; jeg ser, det er holdt i en Form, der aabner Vej for Forhandling.
- (205) Johan: Det glæder mig. Og Pennen har vi her.
- (206) Valdemar: Hvad er det for et Papir, Far?
- (207) Johan: Bliv ved dine Tegninger, lille Valdemar. Maa Farbror se, hvad det er, du har lavet?
- (208) Valdemar: Betyder det, at Erik aldrig kan blive Konge?
- (209) Johan: Det er ikke passende, at Børn blander sig i, hvad voxne har for.
- (210) Valdemar: Det er heller ikke altid passende, hvad voxne har for. Hvad, Far, hverken Erik eller jeg?

³⁰*rigoristisk*: Kommer af det latinske "rigor" (stivhed) og betegner hårdhed og strenghed, en ubøjelig og ubarmhjertig konsekvens i tænke- og følemåde. [ODS]

³¹*Dominus Christophorus Filius Erii Dei Gratia Danorum Sclavorumque Rex Dux Esthoniae*: Latinsk for "Den Herre Christoffer, Eriks Søn, Danskernes og Slavernes Konge af Guds nåde, Hertug af Estland".

- (211) Christoffer: Om det betyder — — —
- (212) Valdemar: Far, ham Valdemar Sejr³², han sad fangen hos SorteGreven nede i det tyske. Saa langt har du da aldrig været nede. Og han kom tilbage og blev en mægtig Konge. Jeg har altid regnet med, at du kom ogsaa nok tilbage. Men hvis du Skriver under paa det der —
- (213) Johan: Kan du saa holde din Mund.
- (214) Valdemar: Og hvad vil Erik sige — saadan en Sjofelhed — bag hans Ryg — nu han ligger syg efter det Fald med Hesten.
- (215) Johan: Væk med dig.
- (216) Christoffer: Du rører ikke Drengen. Han har jo Ret. Det *er* en Sjofelhed uden Lige. Med fedtede Ord og klingende Titler skulde jeg smigres af dig gemene Hund til at...
- (217) Johan: Det Ord skulde du ikke nævne. Du ved vel, der ikke har siddet gemenere Hund paa Danmarks Trone end dig.
- (218) Christoffer: Saa, nu taber han Masken. Nu faldt Rævegrinet ned fra hans spidse Fjæs. Ved du, der er intet Menneske paa Jorden, jeg foragter som dig. Jeg foragter dig endnu mere end mig selv. Og ved du hvorfor? Fordi du er min Bror. Fordi alt, hvad der er af lurvet og lumpent hos mig, det genfinder jeg hos dig, men du har haft Succes paa dit, og jeg kun Elendighed af mit. Derfor foragter jeg dig bundløst. Nu fik jeg sagt det. Og det gjorde godt.
- (219) Johan: Store Ord er gode at stive sig af med. Og saa er de billige, lige noget for dig. Kære Bror Christoffer, vi forivrer os, vi kommer til at sige Ting, vi slet ikke mener noget med. Du ved, jeg er din Ven, du ved, jeg er dit Kød og Blod, aldrig skal du frygte ondt fra mig. Men Gerhard, hvem Folk kalder den Store — synes du, dine Forhold ligger til en Krig med ham lige nu?
- (220) Christoffer: Regner du mig for et Barn, du kan kyse med Bussemænd? Stod den skaldede Abe her, jeg skulde spytte ham ind i hans olme Øjne...
- (221) Gerhard: *(bryder pludselig ind)*
- (222) Christoffer: *(stirrer paa ham, som om han ikke tror sine egne Øjne, saa vakler hans Ben, og han griber efter en Stol)* Hvad vil I med mig? Jeg er en gammel Mand.
- (223) Gerhard: Det mørkner, Christoffer. Dagen er snart forbi.
- (224) Christoffer: Det tror jeg næsten ogsaa ...
- (225) Gerhard: *(drager sit Sværd som i Distraktion og føler det Æggen)* Johan har taget sig lovlig god Tid. Denne lille Sag maa vi have en Ende paa. Det er dig, der er Kongen, du bestemmer. Vil du have den afgjort med Pennen eller med Sværdet?

³² Valdemar Sejr: Valdemar 2. sejr (1170-1241), konge af Danmark fra 1202. Under Valdemars regering ekspanderede Danmark ganske betragteligt bl.a. med erobringen af Estland i 1219. I 1223 blev Valdemar imidlertid taget i flere års fangenskab på Lyø af Henrik af Schwerin (Grev Heinrich der Schwarze, ”Sorte-greven”, d. 1228), hvorved de indvundne besiddelser tabtes igen. Valdemar kom, som den unge Atterdag her refererer til, dog tilbage i kampen for Danmark, men kunne ikke vende situationen. [DSD]

- (226) Christoffer: Den lille Sag, siger du. Forstaar I da slet ingenting af, hvad Kongenavnet betyder, Ansvar et over for Fortiden, den døde Række af Konger bag mig, Ansvar et for Fremtiden, det levende Folks Fremtid ...
- (227) Johan: Hvad vil du med den Krone, Christoffer?
- (228) Christoffer: Hvad jeg vil med den? Ved jeg det selv? Har jeg ikke spurgt mig selv saadan de Hundrede Gange? Forbandelsen klæber ved den. Kong Erik Valdemarsøn³³ blev halshugget af sin Bror, Kong Abel³⁴ dræbt af en Bonde, Kristoffer³⁵ for-givet, Erik³⁶, min Far, snigmyrdet, Erik, min Bror, foragtet ihjel af sit Folk, og jeg selv — — — og dog er dens Guld saa ægte, at man gerne lader sig knuse af den for blot at faa Lov til at bære den.
- (229) Gerhard: Paa Søndag vil jeg gaa i Kirke i Slesvig og høre en Prædiken. I Aften har jeg ikke Tid. Skriv saa.
- (230) Christoffer: Hvad vil jeg med den Krone, spørger I? Jeg har aldrig vidst det. Og aldrig villet andet end den. Da jeg var i Valdemars Alder dér, har jeg bedt til Himlen, bedt i lange stormtudende Høstnætter om, at Erik maatte dø, saa at jeg... jeg har do-blet³⁷ og drukket med min egen Fars Mordere for at rejse Opstand mod min Bror, jeg har takket Satan, mens Klerkene³⁸ peb til Gud, da min Brors fjorten Børn døde, et efter et, da Dronningen tabte det mindste ud af Vognen, saa dets lille Hovedskal knustes. Jeg rev Bispen Guds dyre Legeme ud af Haanden og besudlede Kirken med Vold. Jeg gjorde Mened³⁹ paa en Haandfæstning⁴⁰, jeg vidste, jeg aldrig vilde holde — jeg satte mit Land i Pant til Tyskerne og min Sjæl til Satan. For saa hellig er Kronens Glans, at den gør sin Bærer uskyldig i hver en Forbandelse, han for dens Skyld tager paa sin Sjæl. Men skrive under paa, at jeg ikke længere er Konge, det er det eneste, en Konge ikke kan gøre. Alt det andet vil den Evige kun give mig Skærsilden⁴¹ for; men *lader jeg mit Folk gaa under*, da er det Helvede — Helvede.
- (231) Gerhard: Du tager fejl, Christoffer Eriksøn. Dit Folk *er* gaaet under.
Det har duet engang. Det har haft sin Opgave i Historien og har løst den. Nu er det et Alderdomsfolk, lystent og lad og modent til Gødse⁴² for andre.

³³Kong Erik Valdemarsøn: Kong Erik Valdemarsøn, kaldet Plovenning (1216-1250, konge 1241-1250). Han blev af broderen Abel, som han var i ufred med, halshugget. [DSD]

³⁴Abel: Kong Abel (1218-1252, konge 1250-1252) blev under kamphandlinger mod friserne slået ihjel ved Husum Kro. [DSD]

³⁵Kristoffer: Christoffer 1. (1219-1259, konge 1252-1259) kom i fjendskab med ærkebiskop Jakob Erlandsøn, som menes at stå bag Christoffers død forårsaget af forgiftet altervin. [DSD]

³⁶Erik: Erik 5. Klipping (1249-1286, konge 1259-1286), lokket i baghold og myrdet ved Finderup Lade. [DSD]

³⁷doblet: Kommer af det middelnedertyske "dob(b)elen" og betyder at spille hasard (jf. det arabiske "azzar" - terning). [ODS]

³⁸Klerkene: Betegner en person, som hører til den katolske kirkes præsteskab. [ODS]

³⁹Mened: At sværge falsk. 1. led er egentlig et adjektiv, der betyder "falsk". Betegner i juridisk sprogbrug det at fremsætte en usandhed eller fortie en sandhed under ed. [ODS]

⁴⁰Haandfæstning: Middelnedertysk ord ("handvesting"), som i denne sammenhæng betegner et skriftligt løfte om overholdelse af visse retsregler og privilegier udstedt til undersåtterne af en (valg)konge før hans kroning (i Danmark fra 1320-1660). [ODS]

⁴¹Skærsilden: Kommer af det senere oldnordiske "skírslareldr" (jf. "skærelse(æ)" med betydningen renselse), gengivelse af latin "ignis purgatorius" og bruges især inden for den katolske kirke om en lutrende, rensende ild, hvor de sjæle, der ikke har gjort sig fortjent til straks at komme i himlen, må lide straf for deres synder, inden de befries. [DSD]

⁴²Gødse: Det samme som gødning. [ODS]

Det praler af sin Frihedstrang. Frihed til hvad? Til at æde og drikke og kvindekives⁴³ og gaa udenom Livets Krav. Et Kvindfolk skulde være jer Konge. — I forstaar ikke, at Frihed — det er at bøje sig mod hinanden for at bære vældige Byrder, at Selvstændighed er at staa sammen indadtil i evig Kamp, udadtil med Haanlatter ad Døden — at det at leve, det er Brutalitet. Derfor har Gud sendt mig til jer i dette Øjeblik. I har ikke længere Ret til jert skønne rige Land. For Retten tilhører den, der duer. Gud har udtalt sin Udslettelsesdom over Danmark. Du er blot Skriveren, der skal sætte dit Punktum efter Dommen. Dé.

(232) Christoffer: Almægtige Gud, hjælp mig, jeg kan ikke, jeg kan ikke, jeg kan ikke.

(233) Gerhard: Gud hjælpe dig?! En Gudshaan er det, at du kalder dig Konge. Raadent som Folket selv er dets Kongehus. Din Far voldtog Marskens Hustru, mens Marsken var i Leding⁴⁴ for Kongens Sag. Din Bror...

(234) Johan: Gerhard! Barnet!

(235) Gerhard: Hvad rager Barnet mig? Skal jeg remse op, hvad du selv har bedrevet, men glemte i Listen før?

(236) Valdemar: Skammer du dig ikke, Grev Gerhard, over for en værgeløs Mand.

(237) Gerhard: (*slaar Valdemar i Gulvet*) Er jeg en Lænkehund? Skal jeg staa og glamme ad Kvindfolk og Børn? Jeg er ikke berømt for at spøge. (*Løfter Sværdet over Drengens Hoved.*) Skriver du? strax?

(238) Christoffer: Nej, nej, Barnemorder er du dog ikke.

(239) Gerhard: Dette Haar af Drengens Hoved — før det har naaet Gulvet, falder enten dit Ja eller mit Sværd. Nu.

(240) Christoffer: (*springer frem, griber Haaret, holder det ind i Lyset*) Nej, nej. — Ser du? Jeg greb det. Det brænder. Det naar aldrig Gulvet. Barnet er frelst. Gud er med mig.

(241) Gerhard: Skriv eller Sværdet falder.

(242) Christoffer: (*staar raadvild, skjuler Ansigtet i Hænderne*) Saa gør det! Saa gør det, hvis du tør!

(243) Gerhard: (*slynger Drengen fra sig*) Gesvats.

(244) Christoffer: (*ser bleg op*) Har han gjort det? Hahaha, du turde ikke. Gud standsede dig. — Og nu kan det være nok. Jeg er født til at være Konge. Hvad er det, I vil? Skal jeg skrive under paa, at jeg ikke er født? Til Helvede med jeres Løgne. (*Slynger Papiret i Gulvet.*) Christoffer den Elendige, kalder I mig. Vent! Vent! Fra i Dag er jeg en anden. Nu er Gud med mig. Jeg og Valdemar skal rejse Sjælland og Lolland og Falster imod jer. Saa snart Erik bliver rask, fylker⁴⁵ han Jylland om sig. Vi klemmer

⁴³*kvindekives*: "At kives" betyder at strides, oftest blot med ord, her om kvinder. [ODS]

⁴⁴*Din Far voldtog Marskens Hustru, mens Marsken var i Leding for Kongens Sag*: Marsk Stig, Stig Andersen Hvide den ældre (d. 1293), er beskrevet af flere forfattere gennem tiden, bl.a. Carsten Hauch og Christian Winther samt Christian Richardt, der skrev librettoen til operaen "Drot og Marsk" (1875), hvor han videreførte den udlægning af mordet på Erik 5. Klipping i Finderup Lade, som findes i folkevisen "Marsk Stig" - og som Kaj Munk her også knytter an til. Ordet "Leding" betegner deltagelse i krigstog eller krigsfærd uden for landets grænser, især til søs. [DSD & ODS]

⁴⁵*fylker*: Betyder her "at samle".

Fyn inde mellem os, Skaane falder til Føje⁴⁶. Riget voxer. Hvad ser jeg for mig? Min Ungdoms Drøm. Valdemar Sejrs tyske Kyster⁴⁷ vendt tilbage til Riget, Hardeknuds Norge⁴⁸, langt ude England igen. Jeg er Danernes Storkonge. Kristoffer vil Kongerne kalde sig efter mig, Kristoffer den femte, Kristoffer den tiende, tyvende. Danmarks Skytshelgen bliver jeg, Christoforus Sanctus Magnus⁴⁹, indtil Verden forgaar.

(245) Johan: Han er fra Forstanden. Det er uhyggeligt. Lad os opgive det, Gerhard. Lad os tage af Sted.

(246) Gerhard: Latterlige Komediant! Jeg forlader ikke Huset, før jeg har faaet min Vilje. Ræk din Far Dokumentet, Dreng.

(247) Christoffer: Du forlader Huset. Du forlader Riget. Erik skal binde dig ved Hestens Rumpe og lade dig trave bag den ned gennem det Jylland, som du nu raader i.

(248) Gerhard: Ja, ja, naar du endelig vil det, Christoffer, saa smasker jeg Rygraden over paa dig.

(249) Johan: Gerhard, vi var enige om at bie med *det*.

(250) Gerhard: Den Erik, du saa idelig⁵⁰ fører i Munden. .

(251) Johan: Gerhard, Gerhard!

(252) Gerhard: Han døde af Feber i Forgaars i Kiel.

(253) Christoffer: Hva'?

(254) Johan: Ja, Christoffer, det er Sandhed, din ældste Søn er ikke mere.

(255) Christoffer: Hvad? Erik? er Erik ikke mere?

(256) Johan: Saadan er det.

(257) Christoffer: Naa — saa-e — ja. Saa Erik er død? (*Stilhed.*) Det er vel bare noget, I vil bilde mig ind, ikke sandt, for at faa mig til at — — nej, jeg kan nok se paa jer — skønt I kan jo spille Komædie, det er I flinke til — nej men — herinde kan jeg føle, det er sandt. For her gør det ondt. Det gør saa ondt, at jeg ikke vidste, noget kunde gøre saa ondt. Han er død, Eufemia⁵¹; de siger, vor store Dreng er død. Mon det ogsaa gør ondt i dig helt ned i Graven? Det gør det visst. Jeg synes, jeg ligesom kan høre, du vaander dig. Saa du er ikke til mere, Erik. Hehehe, undskyld jeg ler. Det er anden Gang i mit Liv, du ikke er til. For 25 Aar siden var du det heller ikke.

⁴⁶*falder til Føje*: Jf. middelnedertysk udtryk ("in die voge fallen"), betyder at give efter, at opgive sin modstand. [ODS]

⁴⁷*Valdemar Sejrs tyske Kyster*: Valdemar 2. Sejr erobrede i de to første årtier af 1200-tallet ud over Estland hele det nordtyske kystområde øst for floden Oder bl.a. Lübeck og Mecklenburg. [DSD]

⁴⁸*Hardeknuds Norge*: Kong Hardeknud (1018-1042, konge i Danmark 1035-1042 og i England fra 1040). Da Hardeknud ville angribe Norge, tvang høvdingerne fra begge lande igennem, at de unge konger skulle holde fred, og at den længstlevende af dem skulle arve den andens rige. Hardeknud deltog i et bryllup i London, og da han udbragte brudens skål, segnede han død om, hvorved Danmark tabte både England og Norge. [DK]

⁴⁹*Christoforus Sanctus Magnus*: Sankt Christoffer den Store.

⁵⁰*idelig*: Betyder i denne sammenhæng bestandig, vedholdende, uafbrudt. [ODS]

⁵¹*Eufemia*: Christoffer 2. blev i 1307 gift med Eufemia af Pommern (1285-1330), datter af hertug Bugislav 4. af Pommern og Agnes af Brandenburg. Christoffer og Eufemia fik børnene: Margrete (1308-1340, gift med markgreve Ludvig af Brandenburg), Erik, Otto, Valdemar Atterdag (1320-1375), Agnes, død som lille og Helvig, død som lille. [DSD & DK]

Det er det, jeg ler af. Naar man har oplevet det en Gang før, skulde man jo ikke tro, det gjorde saa stor Forskel. Ved du, hvorfor jeg holdt saadan af dig? Det var for 2 Tings Skyld. Først, at du var min førstefødte og en Dreng og Tronarving og dygtig og alt det. Men saa ogsaa fordi — ja, fordi du slet ikke lignede mig. Du lignede hende. Og hun er det eneste Menneske, jeg har holdt af — saadan helt uden Tanker om Nytte og Fordel — bare holdt af, fordi hun var til. Men nu er I altsaa døde begge to. Aah haa haa haa haa. I Herrer maa undskylde, jeg sidder her og er en gammel Nissepeter og gør vaadt omkring mig, jeg fører saa latterligt et Stof som Taarer ind i den Verden, der er jeres, men det kommer af, at aahaahaahaahaaha. Dengang Erik var lille, saa kravlede han over til mig i Sengen om Morgenens, naar vi vaagnede. Saa slog han sine smaa Arme om min Hals og klemte til. Jeg syntes, det var som det lille Jesusbarn selv. Jeg syntes, det var en Slags Syndsforladelse. Jeg blev ren og stærk og god og glad af det. Alle mine græsselige⁵² Synder, min Gemenhed og Fejghed og Raahed, blev slettet ud, fordi Gud tog mig i Favn, den lille Gud tog mig i Favn. Aah, haa haa haa.

(258) Gerhard: Vi maa til Sagen.

(259) Valdemar: Ja, Far, skriv nu hellere under.

(260) Christoffer: Skrive under? Haane ham i hans Død, skriv under paa, at vor Æt er en raadden, uværdig Æt, føje jer, som har dræbt ham. I Skurke, I Udyr, I Djævle! Jeg skriver aldrig under. Nu kan I ikke ramme mig mere.

(261) Gerhard: Trodser du os, hænger jeg Eriks Lig op i en Galge, Ravnene skal hakke hans Kød i sig, og Hundene slikke hans Knogler, naar de falder ned.

(262) Christoffer: Nej, nej, nej.

(263) Valdemar: Far, du maa hellere skrive, hører du, skriv nu. (*Vælter i sin Iver det ene Lys.*)

(264) Johan: Se dig for, Knægt.

(265) Gerhard: Men føjer du os, skal jeg sende dig Liget herover til den fornemste Kirke paa Lolland, du vil, og lade det begrave med kongelig Pomp.

(266) Christoffer: Sende ham hertil! Erik! Erik! se dig endnu engang, stryge dig over Haaret, Eufemias Haar, endnu en Gang, Erik, Mors Dreng, Mors Dreng! — Pennen, hurtig, giv mig den.

(267) Valdemar: Dèr, ja, dèr, Far. Saadan. Bare lige dit Navn. Og kom saa, hurtigt. Her er saa uhyggeligt. Kom saa.

(268) Christoffer: Ja, ja, Farvel da, I — Herrer af Danmark. (*Bukker for dem. Gaar.*)

(269) Valdemar: Og god Rejse ønsker vi jer. (*Slaar ud med Haanden. Gaar.*) (*Lang Pause.*)

(270) Johan: Hvorfor sagde du det, Gerhard?

⁵²græsselige: Kommer af det middelnedertyske "gresen" (gyse) og betyder her frygtelig, skrækkelig. [ODS]

- (271) Gerhard: Han skulde jo have det at vide engang alligevel. Og jeg har jo sagt dig, at Verdensordenen afhænger af Brutalitet. Det viste sig da ogsaa, hvem der skulde til for at faa en Ende paa Sagen. Jeg.
- (272) Johan: Og alligevel blev det en Handel, vi gjorde, men en god Forretning, bevares. Et Lig for et Kongerige, hehehe (*strækker sig af Velvære*). Det vil vi drikke paa. Nu er det os to, Fætter Gerhard. Jylland er dit. Alle Øerne kan du gerne lade blive ved mig.
- (273) Gerhard: Ved Kristi splintrede Kors!
- (274) Johan: Hvad er der?
- (275) Gerhard: Det var derfor, Lyset skulde slukkes. Det var derfor, han fik saa travlt.
- (276) Johan: Hvad er der, siger jeg. (*River Dokumentet til sig.*) Hvad staar der — jydsk Stude — Estland — hvad er dette her?
- (277) Gerhard: Tænkte jeg det ikke nok! Her ligger det andet under Bordet. Det, Christoffer skrev under paa, er, at jeg sælger Stude til dig. Den Helvedes Knægt har byttet Dokumenterne om.
- (278) Johan: Jamen, saa er jo — han har holdt os for Nar — hele vor Rejse — (*næsten grædefærdig*) ja, vil du se — han har tegnet en Næse paa det der, to lange Næser, en til os hver.
- (279) Gerhard: Efter ham! Jeg skal hugge ham midt igennem — den — — eller — har jeg været for sikker? Er Tiden dog ikke inde?
- (280) Johan: Jeg er bange, Forretningen Danmark fortsætter. Den Dreng gør man klogt i at blive Ven med. Det giver mere end at være hans Fjende.
- (281) Gerhard: God Rejse bød han os. Lad os komme af Sted. (*Gerhard ud med bistre Tordenskriddt, Johan lakker bagefter, kløende sig med begge Hænder i det rystende Hoved.*)